

การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ใน สปป.ลาว: ข้อสังเกตเบื้องต้นจากทัศนคตินิยม (1)¹

ฉลาดชาย รมิตานนท์ ศูนย์สตรีศึกษา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปัจจุบันเราทราบแล้วว่า สังคมลาวตั้งแต่อดีตในยุคสมัยที่เป็นราชอาณาจักรลาว ยุคที่เป็นเมืองขึ้นของสยาม ต่อมาเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ยุคสมัยการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยเป็นเอกราช ปลดปล่อยประเทศจากฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ยุคสมัยสร้างชาติภายใต้อุดมการณ์ของสังคมนิยมเรื่อยมาจนถึงยุคของการเปิดประเทศเข้าสู่ระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโลกกระแสหลัก ภายใต้นโยบายจินตนาการใหม่ ยุคสมัยต่างๆ เหล่านี้ดำเนินไปภายใต้ความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า สังคมลาวทุกยุคทุกสมัยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีนัยว่าเป็นสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ และหรือวัฒนธรรมอย่างมากมาโดยตลอด แต่ในอดีตความแตกต่างหลากหลายถูกซ่อนความขัดแย้งและการต่อต้านเอาไว้ด้วยอำนาจรัฐของแต่ละยุคสมัยที่สร้างมายาคติเรื่องความเป็นหนึ่งเดียว (unitary) ด้วยการประกอบสร้างอัตลักษณ์ลาว หรือความเป็นลาวให้มีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ในยุคหนึ่งความแตกต่างระหว่างผู้คนที่อยู่ได้รับการอธิบายว่าเป็นเพียงตำแหน่งแห่งที่ทางภูมิศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและการทำมาหากินเท่านั้น ซึ่งเห็นได้จากการจำแนก “คนลาว” ออกเป็น “ชนชาติลาวลุ่ม” “ชนชาติลาวเทิง” และ “ชนชาติลาวสูง” เป็นต้น ในขณะที่ปัจจุบันนี้กล่าวกันว่า “ลาว” “สังคมลาว” “ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ประมาณ 49 “ชนเผ่า” อนึ่ง ผู้เขียนอยากตั้งเป็นข้อสังเกตว่า ตัวเลขกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดประเภทชุดใหม่ไม่ใช่ “การค้นพบความจริงใหม่” เนื่องจาก “ความจริง” หรือ “ข้อเท็จจริง” นั้นมีอยู่และเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้ว แท้จริงแล้ว “การค้นพบ” ที่ว่านี่เป็นการ “ยอมรับข้อเท็จจริงล่าสุด” ที่ว่า ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือต่อไปจะเรียกสั้นๆ ว่า สปป.ลาว นั้นเป็น “ประเทศ” หรือ “รัฐสมัยใหม่” ที่ตั้งเป้าหมายว่าเป็นรัฐประชาธิปไตย แบบสาธารณรัฐที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ หรือมีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural society) แต่การพูดแค่นั้นไม่ใช่เป็นการสิ้นสุดของเรื่อง เนื่องจากสิ่งที่เป็แนวคิดหรือมโนทัศน์สำคัญที่แฝงอยู่คือ “ความแตกต่าง” (differences) ดังนั้น โจทย์สำคัญโจทย์หนึ่งของ “คนลาว” หรือ “ประชาชนลาว” คือ สังคมลาว หรือ สปป.ลาว จะดำรงอยู่และก้าวต่อไปอย่างไรบนความแตกต่างในความเป็น “สาธารณรัฐ” ที่อ้างว่าเป็นสาธารณรัฐของประชาชนลาว ไม่ใช่ “พระราชอาณาจักรลาว” และไม่ใช่ “ประเทศลาว” เฉยๆ แต่อยู่ในบริบทใหม่ที่ลาวต้องเน้นอย่างไม่มีทางเลือกเลยว่า สปป.ลาว เป็นประเทศหนึ่งใน “ระบบโลก” (world system) ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันต่อสู้ที่ไม่เหมือนกับการต่อสู้ของลาวในอดีต พูดอีกอย่างหนึ่งคือ ลาวในลักษณะนี้ อยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีพลวัตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นภายใต้เงื่อนไขหรือ “บริบท” ที่ว่านี้ สังคมลาว/สปป.ลาว จะปรับเปลี่ยนจากรัฐที่มีเอกภาพ ซึ่ง

¹ เขียนขึ้นเพื่อจุดประเด็นในการทำวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาสตรีศึกษา ของนักศึกษา จาก สปป.ลาว

บูรณาการ (integrated) /เอาความแตกต่างหลากหลายขัดแย้งและเปลี่ยนแปลงบนฐานของ “ความเป็นลาวแบบหนึ่งเดียว” ไปสู่รัฐแบบ “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” (multiculturalism) ได้อย่างไร?

ภารกิจแรกที่ “รัฐ” หรือ “ชนชั้นผู้นำ” ใน สปป.ลาว ต้องทำและได้ทำไปบ้างแล้วคือ การจำแนกนิยามกันอีกครั้งว่า “ลาว” ก็คือ “ความเป็นลาว” มันคืออะไร ทั้งนี้เพื่อสามารถระบุได้ว่า “ใครคือคนลาว” และ “ใครคือคนอื่น” ที่ต้องทำอย่างนี้ก็เพื่อให้การระบุหรือกำหนดว่า “ใครบ้างที่สามารถอ้างได้ว่าเป็นประชาชนลาว” และเป็นเจ้าของประเทศแบบสาธารณรัฐนี้ตามเงื่อนไขของมโนทัศน์ “ประชาธิปไตย” ที่ผูกหรือกำหนดไว้อีกทีหนึ่ง ตรงนี้เองทำให้ “การเมืองเรื่องอัตลักษณ์” หรือ “Politic of Identities” เป็นประเด็นที่แหลมคมขึ้นมา เนื่องจาก “ความเป็นประชาชนลาว” หมายถึง

หนึ่ง “ความเป็นผู้มีผลประโยชน์” หรือสามารถเข้าถึงสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความเป็นธรรมในเรื่องต่างๆ เช่น กระจายทรัพยากรและบริการต่างๆ จากรัฐ

สอง “ความเป็นผู้มีส่วนร่วม มีเสียงในการเจรจาต่อรอง ชัดขึ้นในเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น ณ เวลานั้น อย่างไรก็ตามการที่จะได้รับการกำหนดนิยามว่าเป็น “ประชาชนลาวเหมือนกัน” มีหลายปัจจัยที่ทั้ง “เหมือน” และ “ต่าง” อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นเพียงอัตลักษณ์หนึ่งในหลายๆ อัตลักษณ์ เช่น ชนชั้น เพศภาวะ อายุ สภาวะทางร่างกาย-จิตใจ ฯลฯ ซึ่งทำงานอยู่ในบริบทของเวลา (ประวัติศาสตร์) และสถานที่ที่แตกต่างอีกด้วย แม้กระนั้นก็ตาม การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ก็นับว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากไม่เพียงแต่เป็นการเมืองเชิงอุดมการณ์-อุดมคติและอารมณ์ ความรู้สึกที่ดูราวกับเป็นเรื่องลอยๆ เท่านั้น แต่การเมืองเรื่องอัตลักษณ์เป็นการเมือง ซึ่งมีมิติที่เป็นการต่อสู้แข่งขันแย่งชิง “ความหมาย” ของความเป็น “ประชาชนลาว” ไม่ใช่คน “ต่างดาว” ที่เป็น “คนอื่น” ดังนั้น การมีตำแหน่งแห่งที่ในฐานะ “ประชาชนลาว” จึงหมายถึงการสามารถเข้าถึงผลประโยชน์ต่างๆ ดังกล่าวแล้วด้วยเหตุนี้ “คนม้ง” “คนอาข่า” “คนเย้า” (เมี่ยน) ในอดีตถูกจัดให้เป็น “ลาวสูง” ปัจจุบันก็ต้องระบุว่าตนเป็น “ม้งลาว” “อาข่าลาว” “เย้าลาว” ไม่ใช่ “ม้งจีน” “อาข่าจีน” และ “เย้าจีน” เป็นต้น คนเหล่านี้ในทางทฤษฎีอาจมีปัญหาน้อย เพราะอย่างน้อยก็เคยได้รับสถานะเป็น “ลาว” อยู่แล้ว ไม่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น “จวน” ในลาว แม้จะเข้ามาอยู่ในเขตหรือ “พื้นแผ่นดินลาว” มาหลายชั่วคนแล้ว แต่คนจวนก็ไม่เคยมีสถานะเป็น “ลาวลุ่ม-ลาวเทิง-ลาวสูง” หรือแม้กระทั่งในการจัดประเภทเป็น “ชนเผ่าอื่นๆ” ที่มีความหมายคล้ายๆ “เบ็ดเตล็ด” “ย่อยๆ” หรือ “อะไรก็ได้” ก็ยังไม่มี “จวน” อยู่ในนั้น (ร่างวิทยานิพนธ์ของสาธิตา บดสะบาง ใน “ผู้หญิงกับการแสดงตัวตนทางชาติพันธุ์จวน ใน สปป.ลาว”)

คำถามสำคัญที่เกิดขึ้นมาตรงนี้คือ ในความเป็นจริงมีคนจวนอยู่จริงและอยู่มานานแล้วด้วยในลาว แต่ในการจัดประเภทกลุ่มคนหรือประชาชนคนลาวอย่างเป็นทางการและตามกฎหมายไม่มีจวน ประเด็นจึงมีอยู่ว่า จวนมีอยู่หรือไม่อยู่กันแน่? ถ้ามีอยู่...มีอยู่อย่างไร? ถ้าไม่มีอยู่.....เพราะอะไรถึงไม่มี? และถ้าจะให้ มี “คนจวน” ต้องทำอย่างไร? เป็นต้น